

Král komiků

Časopis *Loutkář* přinesl ve svém XXV. ročníku stručnou notici o oslavě 10. výročí působení Říše loutek v novém divadle v budově Městské knihovny, kde se konstatuje, že „přestávku vyplnil živý Kašpárek (Vlasta Burian) s policajtem Šmidrou (V. Tréglem).“

V archivních materiálech Říše loutek se zachovala kopie dopisu datovaného 18. prosince 1938, kterým Říše loutek děkuje Vlastovi Burianovi za účast na slavnostním večeru.

Mistře,

není to jen pouhý projev zdvořilosti, který nás nutí, abychom Vám poděkovali za Vaši přítomnost a účast na naší jubilejní slavnosti. Jsme Vám velmi vděční za to, že jste přiložil svou ruku, abyste měrou tak dokonalou pozvedl úroveň našeho představení.

Děkujeme Vám jménem všech dětí a našich členů, děkujeme Vám také zejména za všechny ty, kteří poznali, že jste nikoliv jen umělec mimořádných a vynikajících kvalit, ale také člověk hřejivého srdce, který má živý zájem o naši loutkářskou činnost.

Přijměte od nás poděkování spojené s výrazem úcty a oddanosti, kterou k Vám chováme.

Známý teatrolog jako začínající autor

Dramatická prvotina našeho předního teatrologa prof. Františka Černého, civilní pohádka *Zlý Pazneht*, měla premiéru v Říši loutek 12. února 1949. Po večerním představení pro (nejen) loutkářskou veřejnost, konaném 23. února 1949 byla uspořádána debata, jejíž průběh zachytil komorní stenograf Aleš Poledne. Na hlavu autora i na soubor se snesla záplava výtek, Říše

loutek však byla i chválena za dramaturgickou odvahu. Z debaty nás zaujalo:

Dr. Jan Malík: „*Je to taková strašně šmajchlovná agitka pro nejmladší ročníky, kde se jim říká: vy máte absolutní pravdu a jen vy. Všichni staří jsou tam líčení, jako že stojí za starou bačkoru. Jste tak přesvědčen, že je zrovna dnes vhodná doba, aby se mělo říkat tak paušálně: ti dospělí nestojí za nic, musíme si udělat pořádek sami? A pak, užíváte jednoho argumentu: nás je moc! Pozor, pozor, pozor! U nás se velmi nebezpečně argumentuje tímto „nás je moc“, ale to není správný argument. Toto je scestné, říkat: nás je moc a proto máme pravdu. Pravdu máme proto, že je to pravda. Ne že za mnou jde sto nebo tisíc lidí. [...]* Vítáme tuto hru především jako hledačskou hru. Znovu opakuji: chyby nedělá jen ten, kdo nedělá vůbec nic.“

František Černý, autor: „*Hlavu ve smutku nemám. Já kritiku mám rád a pro mne je to milejší, než kdyby se hra sehrála a nikdo se neozval.*“

Vláda Šmejkal, režisér: „*Co mě vedlo k tomu, abych tuto hru dostal na scénu? Přišla sem k nám do divadélka a jistě by zůstala v šuplíku. Ale tehdy jsem hned v tom poznal, že se to vymyká spoustě druhých loutkových her, které sem dostáváme. Bylo to něco, podle mého zdání jiného, vyššího. Proto jsem bojoval, abych tu hru na scénu v Říši loutek dostal. Mně se zdálo, že František Černý přináší do loutkového tvoření aspoň něco. Proto jsem ho nechal cenzurovat a škrtnat, aby se projevil jako autor. Měl jsem s ním debaty, ptal jsem se ho, při zkouškách stál za mnou. Mě v Říši loutek znají jako takového „diktátora“, ale tentokrát všichni víte, že jsem byl takovým prostředníkem mezi autorem a naším souborem.*“

-wkv-

O putování s loutkami aneb Příběh „prvního“ českého loutkáře Jana Jiřího Bráta a jeho potomků loutkářů Pratte v nové publikaci Alice Dubské

Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze vydalo nedávno útlou, leč obsahem mimořádnou, publikaci naší čelné současné historičky českého loutkového divadla Alice Dubské *Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století*. Již ve své syntetické práci *Dvě století českého loutkářství* (Vývojové proměny českého loutkového divadla od poloviny 18. století do roku 1945, Akademie múzických umění v Praze, 2004), v rozsáhlé části o loutkářské dynastii Brátů, avizovala Alice Dubská řadu objevných faktů o obsírné působnosti loutkářů Brátů a na jejich příkladě zpochybnila některé dosavadní hypotézy o kvalitě českého marionetového divadla v jeho počátcích.

Nyní ve své nejnovější monografii představuje souhrn poznatků ze svého letitého bádání a studia problematiky loutkářského rodu Brátů, resp. Pratte, jehož počátek podnítl náhodný objev německy psané loutkářské cedule Johanna Brata s představeními *Doktor Faust* a *Kmotr Mrdilek a kmotr Čzuchálek* ze 7. března 1804 (dnes uloženo ve sbírce NM v Praze). Již dříve Jaroslav Bartoš ve své *Loutkářské kronice* (Praha 1963, s. 51-54) zmiňuje loutkáře Jana Bráta (Bradu?) z Náchoda a cituje nejstarší dochované velmi torzovité záznamy o jeho loutkářské

činnosti z let 1775-1802. Z nich však nebylo možné vytvořit si jakékoli představy o podobě Brátova divadla, jeho repertoáru, „štaoích“, inscenačním stylu a už vůbec ne o jeho potomcích, marionetářské kontinuitě a významu brátovského divadelního rodu pro historii evropského loutkového divadla.

Až dlouhodobý, systematický, komplikovaný a nákladný výzkum teatroložky Alice Dubské, podnikaný nejen v českých, ale také v mnoha evropských archivech a muzeích, přináší zcela nové a objevené poznatky o loutkářském rodu „Pratte“ a spolu s tím také o počátcích českého loutkového divadla a jeho střeoevropském kontextu. Autorka ve své monografii odhaluje a dokládá mimořádně obsírnou působnost loutkářů Brátů a na jejich příkladě zpochybnuje některé dosavadní hypotézy o kvalitě českého marionetového divadla v jeho počátcích. Také analyzuje a prokazuje mnohem silnější vzájemné vlivy s cizinou, než se dosud soudilo.

Text publikace, navýsost odborný, bude díky své literární kvalitě jistě čtivý i pro laické čtenáře. Je členěn jednoduše a přehledně do osmi kapitol. První představuje obecnější historický úvod, poskytující čtenáři zásadní informace k pochopení kon-

textu a významu divadla Brátů a Pratte v historii českého, resp. evropského loutkového divadla. Ostatní kapitoly se týkají bezprostředně tématu, autorka zcela logicky a účelně volila chronologické řazení. Jsou věnovány samotnému životu a působení „patriarchy“ rodu Jana Jiřího Bráta původem ze Studnice u Náchoda, dále cestě jeho syna, loutkáře Antonína Bráta (později Antona Pratte) do Švédska, kde se usadil a dále turné pratteovské společnosti Evropou.

Autorka i v této publikaci zůstává věrná svému originálnímu metodickému přístupu. Dějiny českého loutkového divadla, resp. divadla na našem území, vnímá jako otevřený problém a obzvláště jako historii „multikulturního evropského jevu“ se všemi zde se vyskytujícími cizojazyčnými divadelními kulturami. Při zkoumání a hodnocení loutkářství se snaží koncentrovat na „fakt divadelnosti“. Akcentuje tradici, která mnohem výrazněji než kdekoli jinde sehrává v proměnách českého loutkového divadla mimořádnou roli. Chápe a prezentuje loutkové divadlo jako „svěbytný divadelní fenomén vzájemně se podmiňujících struktur“, přitom zdůrazňuje „zákonitost vývoje loutkového divadla v každé etapě v závislosti na širších podmínkách společenského a kulturního vývoje.“

Koncepce práce a metodologický přístup svědčí o erudici autorky. Důsledně uplatňuje analýzu hojného pramenného materiálu (viz také bohaté obrazové vybavení knížky) a předkládá jeho exaktní hodnocení. Nevyhýbá se ale ani některým hypotézám, které ovšem zakládá na důvěryhodných analogických dokladovaných skutečnostech, komparaci aj. Autorčino pojetí tématu je přínosné zejména oprostěním se od dřívějších, svým způsobem „provinčních“ postojů některých historiků k významným problémům počátků českého loutkového divadla, tj. rozšířením zorného úhlu o středoevropský kontext a také zohledněním uměleckých a kreativních ambicí nejstarších českých loutkářů. Alici Dubské se tak podařilo odhalit a představit některé relativně atypické projevy divadelního působení Brátova rodu. Např. to, že původně nevolník Jan Jiří Brát se zřejmě díky svému divadelnímu nadání vyvázal z poddanství a stal se náhodským měšťanem, když byl schopen zakoupit dům v centru města. Že se pohyboval v městském prostředí a hrával v městských divadlech, že měl také širší herecký soubor a střídal loutkové produkce s neloutkovými, byl schopen hrát stejně kvalitně v obou zemských jazycích atd. Další dvě generace rodiny pak působily pod jménem Pratte po celé Evropě - ve Švédsku, Německu, Rakousku, Maďarsku, Polsku, Rusku aj., kde úspěšně předváděly hudební a loutkové produkce a dramaticky povýšené „panoramy“ ve velkých městech (např. Göteborg,

Stockholm, Mannheim, Linec, Vídeň, Budapešť, Wrocław, Petrohrad, Lvov, Bratislava, Praha, Brno, Olomouc). Za nejcennější lze považovat ony pasáže knížky, které ozřejmují pestrý repertoár divadla Brátů (Pratte) a inscenační způsob. Díky tomu lze do jisté míry přehodnotit dosavadní informace a názory o úrovni a významu nejstaršího loutkového divadla provozovaného českými loutkáři.

Kromě již zmíněného kvalitního obrazového materiálu s důkladnou anotací je kniha vybavena také základní bibliografií a stručným resumé. Pečlivě zpracovaný je také poznámkový aparát a jmenný rejstřík.

Publikace Alice Dubské *Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století* se bezpochyby řadí k významným úspěchům současné české loutkářské historiografie. Díky objevným poznatkům a nastíněné problematice se jistě stane cenným výchozím materiálem pro další zevrubnější domácí i zahraniční výzkum v mnoha oblastech loutkového divadla (repertoár, inscenační styl, scénografie, percepce publikem atd.).

Jaroslav Blecha

Alice Dubská: Cesty loutkářů Brátů a Pratte Evropou 18. a 19. století (Příspěvek k historii evropského loutkářství). Akademie múzických umění

v Praze, 2011. Doporučená cena 165 Kč.

Post scriptum

V pátek 7. října se za účasti autorky a hojného publika konal křest její knihy v rodišti loutkáře Jana Jiřího Bráta ve Studnici u Náchoda. V hostinci U Studny, kde prokazatelně tento jeden z nejstarších českých marionetářů hrával, byl díky iniciativě paní Lenky Jaklové, publicistky a radní města Hradce Králové, přízni hejtmana Královehradeckého kraje Lubomíra France a zastupitelstva obce Studnice v čele se starostkou Helenou Toldovou připraven zajímavý program, který zahájil loutkářský soubor žáků literárně-dramatického oboru ZUŠ F. A. Šporka v Jaroměři Mikrlata krátkým představením ...*ale já se mám*. Kromě toho a vlastního křtu knihy se však nejzajímavější částí příjemného podvečera stalo poutavé a sugestivní povídání samotné Alice Dubské, jímž zúčastněným přiblížila nejen všechny podstatné peripetie svého výzkumu, ale hlavně jeho mimořádně zajímavé výsledky.

Akce ve Studnici svým způsobem obrazně zahájila a podpořila snahu o zápis východočeského loutkářství na Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky v příštím roce.

